

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

นวนิยายแนวกระแสสำนึกนั้น เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 แต่ไม่ได้รับความนิยมนจนกระทั่งต้นศตวรรษที่ 20 เจมส์ จอยซ์ (James Joyce) ผู้ประพันธ์ *Ulysses* และ มาร์เซต พรูสต์ ผู้ประพันธ์เรื่อง *A la Recherche du Temps Perdu* ได้ทำให้นวนิยายแนวกระแสสำนึกเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ต่อมาไม่นานนัก ก็ได้ปรากฏนักประพันธ์แนวนี้อีก 2 คน ได้แก่ เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (Virginia Woolf) ชาวอังกฤษและวิลเลียม โฟล์คเนอร์ (William Faulkner) ชาวอเมริกัน นักประพันธ์ทั้งสองได้ผลิตผลงานออกมาในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันมาก และได้ทำให้นวนิยายแนวกระแสสำนึกเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายมากขึ้น จึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษานวนิยายแนวกระแสสำนึกของนักประพันธ์ทั้งสอง ทั้งในด้านกลวิธีการประพันธ์และเนื้อหาว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

ประวัติความเป็นมาของนวนิยายแนวกระแสสำนึก

ระยะต้นศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากมาย อีกทั้งความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปรัชญาความคิด อุตสาหกรรม รวมถึงศิลปะแขนงต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลไปถึงลักษณะของวรรณกรรมในช่วงนี้ด้วย เราพบว่าวรรณคดีในยุคต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งเรียกโดยรวมว่า นวนิยายสมัยใหม่ (Modern Novel) นี้มีลักษณะที่แตกแขนงออกไปมากมาย ตามแต่ทัศนคติและความคิดของนักประพันธ์ ดังนั้น จึงปรากฏว่า มีนักประพันธ์อยู่กลุ่มหนึ่ง ได้สร้างสรรค์วรรณกรรมที่มีลักษณะที่ค่อนข้างแปลกใหม่และน่าสนใจทั้งเนื้อหาและถ้อยคำในเรื่อง วรรณกรรมดังกล่าวนี้ คือ นวนิยายแนวกระแสสำนึก (Stream-of-Consciousness Novel)

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 นี้ มีนักประพันธ์บางคนให้ความสนใจกับสิ่งที่อยู่ภายในจิตใจของมนุษย์มากกว่าจะสนใจกับสิ่งที่อยู่รอบตัว นักประพันธ์กลุ่มนี้ปฏิเสธการเขียนนวนิยายแบบสำนึกนิยมซึ่งใช้วิธีการแบบวิทยาศาสตร์สะท้อนความเป็นจริงอย่างเห็น (an accurate imitation

of life as it is.)¹ ดังที่เราจะเห็นว่า นวนิยายสังคมนิยมได้พยายามถ่ายทอดสภาพความเป็นจริงของชีวิต สะท้อนสังคมอย่างตรงตามความเป็นจริงเพื่อมิให้เกิดการบิดเบือน คลาดเคลื่อน แต่ความคิดนี้กลับกลายเป็นเพียง “ความผิวเผินและวัตถุนิยม”² ในความคิดของนักประพันธ์ยุคต้นศตวรรษที่ 20 กลุ่มนี้ เนื่องจากพวกเขาต่างเชื่อว่า นวนิยายควรจะต้องนำเสนอสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจของตัวละครออกมาและเปิดเผยจิตสำนึกในทุกขณะนาฬิกาของตัวละคร

โดยความเป็นจริงแล้ว ความสนใจในแนวนี้น่าจะไม่ใช่ของใหม่ แต่เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 18 แล้วในนวนิยายเรื่อง *Tristram Shandy* (1759-1767) ของลอเรนซ์ สเตียร์น (Lawrence Stern) ซึ่งมีคำกล่าวถึงนวนิยายเรื่องนี้ที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายว่า “It is not actions, but opinion about actions, which disturb men.”³ แม้ว่าจะมีใช้ลักษณะแบบกระแสสำนึกที่ชัดเจนก็ตาม ต่อมาในสมัยของเฮนรี เจมส์ (Henry James) ก็ได้นำทฤษฎีทางจิตวิทยาเข้ามาวิเคราะห์ศึกษาความคิดและพฤติกรรมของตัวละครและเรียกนวนิยายของเจมส์ว่า “นวนิยายสังคมนิยมแนวจิตวิทยา”⁴ (Psychological Realism) นอกจากเจมส์แล้วนักประพันธ์ชาวฝรั่งเศสชื่อ มาร์เซล พรูสต์ (Marcel Proust) ก็ได้ประพันธ์นวนิยายเรื่อง *A La Recherche du Temps Perdu* ซึ่งแสดงให้เห็นความสนใจศึกษาขบวนการภายในจิตใจของมนุษย์ที่มีปฏิกริยาโต้ตอบเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเช่นกัน จะเห็นได้ว่า นวนิยายแนวจิตวิทยามีความสนใจในเรื่องของการวิเคราะห์จิตใจ ตลอดจนแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมในตัวละคร และลักษณะบางอย่างที่ปรากฏในนวนิยายแนวกระแสสำนึกก็มีความคล้ายคลึงกับนวนิยายแนวจิตวิทยาเช่นการวิเคราะห์ความคิดและจิตใจ จึงน่าจะกล่าวได้ว่า นวนิยายแนวจิตวิทยาเป็นเสมือนการเริ่มต้นของนวนิยายแนวกระแสสำนึกเนื่องจากมีความสนใจในเรื่องของความรู้สึกนึกคิดในใจ นั่นเอง

ลักษณะแบบกระแสสำนึกได้ปรากฏขึ้นอย่างเด่นชัดในนวนิยายของเอดูอาร์ด์ ดูจาร์แดง (Edouard Dujardin) เรื่อง *Les Lauriers Sont Coupes* (1887) โดยเราจะเห็นกลวิธีการ

¹ M. H. Abrams, *A Glossary of Literary Terms*. 4th ed. (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1981), p.153.

² ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชย์, *คนกับหนังสือ* (กรุงเทพฯ : สารคดี, 2536) , หน้า 19.

³ C. Hugh Holman and William Harman, *A Handbook to Literature* (New york : Macmilan Publishing Company, 1986), p.410.

⁴ แดงด้อย มาลาสิทธิ์, *รายงานการวิจัยเสริมหลักสูตรการวิเคราะห์ลักษณะตัวละครและการใช้จินตนาการในนวนิยายเอกของเฮนรี เจมส์* (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 2.

เล่าเรื่องแบบที่เรียกว่า บทรำพึง (Interior Monologue) ปรากฏเป็นครั้งแรก⁵ แต่ในเวลานั้นยังมิได้มีการเรียกว่า เป็นแนวกระแสสำนึก ผู้ที่นำชื่อนี้มาสู่วรรณกรรม ก็คือเมย์ ซินแคลร์ (May Sinclair) จากบทความวิจารณ์นวนิยายของโดโรธี ริชาร์ดสัน (Dorothy Richardson) ในปีค.ศ. 1918 ดังที่เธอได้กล่าวไว้ว่า “ There is no drama, no situation, no set scene. Nothing happens. It is just life going on and on. It is Miriam's stream of consciousness going on and on.”⁶

กลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึก มีความสัมพันธ์กับศาสตร์และศิลป์แขนงต่างๆ หลายสาขา เช่น จิตวิทยา ปรัชญา จิตรกรรม รวมทั้งภาพยนตร์ ด้วย กล่าวคือ ทางด้านจิตวิทยานั้น ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้แก่ ทฤษฎีเกี่ยวกับกระแสความคิดของวิลเลียม เจมส์ (William James) ที่กล่าวถึงการทำงานของกระบวนการทางความคิดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับกระแสน้ำหรือคลื่น เป็นสภาวะแห่งอารมณ์ ความรู้สึกและการรับรู้ที่มีความเป็นอิสระและอาจจะเกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า⁷ ทางด้านปรัชญานั้น ทฤษฎีขององรี แบร์กซง (Henri Bergson) เกี่ยวกับ “เวลา” ที่มีสาระสำคัญว่า เวลาเป็นสสารที่ยืดหยุ่นได้ ช่วงระยะเวลา (duration) และความมีอยู่ (existence) ของเวลาจะเปลี่ยนแปลงไปตามองค์ประกอบเชิงอัตวิสัย (subjective factor)⁸ นั้น ก็มีอิทธิพลกับกลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึกอยู่มาก เช่นเดียวกับอิทธิพลของศิลปะกลุ่มอิมเพรสชันนิสต์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกลวิธีแนวกระแสสำนึกอย่างชัดเจนที่สุด เพราะกลุ่มอิมเพรสชันนิสต์ เป็นกลุ่มที่ปฏิบัติศิลปะแบบดั้งเดิมมาสู่รูปแบบใหม่ซึ่งเน้นเกี่ยวกับ “ความประทับใจในช่วงเวลาหนึ่ง” ที่เกิดขึ้นมาในใจอันเป็นหลักการสำคัญของนวนิยายแนวกระแสสำนึก ไม่เพียงกลุ่มอิมเพรสชันนิสต์เท่านั้น กลุ่มศิลปะสมัยใหม่ยุคหลัง เช่นเอกซ์เพรสชันนิสม์ (Expressionism) และ สัญลักษณ์นิยม (Symbolism) ก็เข้ามามีอิทธิพลต่อกลวิธีการประพันธ์เช่นกัน

⁵ C. Hugh Holman and William Harman, *A Handbook to Literature*. p.485.

⁶ Shiv K. Kumar, “A Survey of the Various Theories Advanced to explain the Nature and Scope of the Stream-of-Consciousness Technique” in *The Stream-of-Consciousness Technique in the Modern Novel*. ed. Erwin Steinberg (New York : Kennikat, 1979), p.39.

⁷ William James, “ The Stream of Consciousness ” in *The Stream-of-Consciousness Technique in the Modern Novel* ,pp.42-3.

⁸ Heiney, Donald W. *Contemporary Literature*. (New York : Baron's Educational Series, Inc., 1954) p.245.

นอกจากนี้ ศิลปะอีกแขนงหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลสำคัญต่อกลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึกก็คือ ภาพยนตร์ กล่าวกันว่า เป็นสิ่งที่จะมีอิทธิพลต่อกลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึกของจอยซ์มากที่สุด โดยเฉพาะกลวิธีที่เรียกว่า การตัดต่อ (montage) นั้น มีความคล้ายคลึงกับกลวิธีของจอยซ์ที่เรียกว่า อีพิฟานี (Epiphany) มาก จอยซ์มีความสนใจในศิลปะแนวใหม่นี้อยู่แล้ว และในปี ค.ศ.1919 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จอยซ์กำลังเขียน *Ulysses* อยู่ นั้น เซอร์ไก ไอเซนสไตน์ (Sergei Eisenstein) ผู้กำกับภาพยนตร์ชาวรัสเซียก็กำลังสร้างภาพยนตร์เรื่องแรกเช่นกัน และต่อมาปี ค.ศ.1919 ไอเซนสไตน์นี่เองที่ได้รับอนุญาตจากจอยซ์ให้นำ *Ulysses* มาสร้างเป็นภาพยนตร์⁹

เมื่อนวนิยายแนวกระแสสำนึกของจอยซ์ได้รับการตีพิมพ์ ก็มีชื่อเสียงแพร่หลายไปทั่วยุโรป และอเมริกา แม้ว่าในประเทศอังกฤษจะปรากฏว่ามีนวนิยายแนวกระแสสำนึกอีกหนึ่งเรื่องชื่อ *The Pilgrimage* (1915) ประพันธ์โดยโดโรธี ริชาร์ดสัน (Dorothy Richardson) ก็ตาม แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่า *Ulysses* จึงอาจกล่าวได้ว่า *Ulysses* นี้เองที่เป็นจุดกำเนิดสำคัญของนวนิยายแนวกระแสสำนึก รวมทั้งมีอิทธิพลต่อนักประพันธ์แนวกระแสสำนึกดังเช่น เวอร์จิเนีย วูล์ฟ และวิลเลียม โฟล์คเนอร์ ในเวลาต่อมา

เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (1881-1941) เป็นนักประพันธ์สตรีชาวอังกฤษ นวนิยายแนวกระแสสำนึกทั้งสองเล่มของเธอคือ *Mrs. Dalloway* (1922) และ *To The Lighthouse* (1925) นั้นจัดได้ว่าเป็นนวนิยายแนวกระแสสำนึกที่มีชื่อเสียงไม่น้อยกว่า *Ulysses* วูล์ฟได้รับอิทธิพลโดยตรงจากมาร์เซล พรูสต์ แต่วูล์ฟก็รู้จักกับจอยซ์เป็นอย่างดีเช่นกัน และสำนักพิมพ์โฮการ์ธ เพรส (Hogarth Press) ของเธอเป็นเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่ยินดีตีพิมพ์นวนิยายเรื่อง *Ulysses* ของจอยซ์¹⁰ ดังนั้น นอกจากพรูสต์แล้ว จอยซ์ก็น่าจะเป็นแรงบันดาลใจส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์นวนิยายแนวกระแสสำนึกขึ้นมาด้วย ดังคำกล่าวของเออร์วิน สไตน์เบิร์กที่ว่า “. . . all aspects of the stream-of-consciousness technique as Joyce developed it and as Virginia Woolf described it. . .”¹¹

⁹ Erwin R. Steinberg, ed. *The Stream-of-Consciousness Technique in the Modern Novel* ,p.39.

¹⁰ ม.ร.ว.ทองกาญจน์ ตะเวทีกุล, ”นวนิยายอิมเพรสชันนิสต์ต้นศตวรรษที่ 20”: 41.

¹¹ Erwin R. Steinberg, *The Stream of Consciousness and Beyond in Ulysses* (Pittsburg: University of Pittsburg Press, 1973) p.261.

ส่วนวิลเลียม โฟล์คเนอร์ (1892-1962) เป็นนักประพันธ์แนวกระแสสำนึกชาวอเมริกันคนแรก¹² นวนิยายแนวกระแสสำนึกเรื่องแรกที่สร้างชื่อเสียงให้วิลเลียม โฟล์คเนอร์ก้าวสู่การเป็นนักประพันธ์ระดับแนวหน้าก็คือ The Sound and the Fury (1929) และนวนิยายแนวกระแสสำนึกเรื่องต่อมา ก็คือ As I Lay Dying (1930) โฟล์คเนอร์ได้รับอิทธิพลอย่างเต็มที่จาก เจมส์ จอยซ์ และเขามีความประทับใจในแก่นเรื่อง (Theme) ของนวนิยายเรื่อง A Portrait of the Artist as a Young man มากจนถึงกับนำมาเป็นแก่นเรื่องหนึ่งใน The Sound and the Fury¹³

ขอบเขตการวิจัย

1. ในการวิจัยนี้ จะคัดเลือกนวนิยายแนวกระแสสำนึกของวูล์ฟจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ Mrs. Dalloway (1925) และ To the Lighthouse (1927) และนวนิยายของ William Faulkner จำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ The Sound and the Fury (1929) และ As I Lay Dying (1930) มาศึกษาวิเคราะห์ เนื่องจาก นวนิยายทั้ง 4 เรื่องนี้ เป็นนวนิยายแนวกระแสสำนึกที่แสดงลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนักประพันธ์ทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหาได้อย่างชัดเจน ทั้งยังได้ประพันธ์ขึ้นในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันอีกด้วย
2. เนื้อหาของการวิจัย จะเน้นที่กลวิธีการประพันธ์และการนำกลวิธีมาใช้กับองค์ประกอบอื่นในนวนิยาย อันได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่องและตัวละคร

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ จากหอสมุดหรือห้องสมุดของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่างๆ อันได้แก่
 - สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดหน่วยวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 - ห้องสมุดกลาง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹² Ethel Wallace Hawkins, "The Stream-of-Consciousness Novel" in The Stream-of-Consciousness Technique in the Modern Novel .p.90.

¹³ ม.ร.ว.กนกกาญจน์ ตะเวทีกุล, "นวนิยายอิมเพรสชันนิสต์ต้นศตวรรษที่ 20": 41.

- สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - ห้องสมุดเอ.ยู.เอ
 - ห้องสมุดบริติช เคาน์ซิล
- 2.ศึกษาข้อมูลและนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ
 - 3.สรุปผลข้อมูลที่วิเคราะห์ได้
 - 4.นำเสนอรายงานการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อทำการศึกษารเปรียบเทียบ

1. กลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึกในนวนิยายของเวอร์จิเนีย วูล์ฟ และ วิลเลียม โฟล์คเนอร์
- 2.ผลของการนำกลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึกมาใช้ในเสนอโครงเรื่องแก่นเรื่องและตัวละคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

แสดงให้เห็นรูปแบบของกลวิธีการประพันธ์แนวกระแสสำนึกของเวอร์จิเนีย วูล์ฟ และวิลเลียม โฟล์คเนอร์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษานวนิยายแนวกระแสสำนึกของนักเขียนคนอื่น ๆ ต่อไป

คำสำคัญ

นวนิยายแนวกระแสสำนึก (Stream-of-Consciousness Novel) คือ นวนิยายที่มุ่งตีแผ่กระบวนการทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึกที่อยู่ภายในใจของตัวละคร ทั้งในภาวะของจิตสำนึก และจิตใต้สำนึก ความคิดและความรู้สึกต่างๆจะเปลี่ยนไปมาได้อย่างรวดเร็วและอิสระมากกว่าจะดำเนินไปตามขั้นตอนที่มีความต่อเนื่อง ดังนั้น ความคิดจึงอาจมีระเบียบเข้าใจได้ง่าย หรืออาจจะสับสน ไม่ปะติดปะต่อก็ได้ ขึ้นอยู่กับสภาวะทางจิตใจของตัวละครในช่วงเวลาขณะนั้น

บทรำพึง (Interior Monologue) คือ กลวิธีการนำเสนอกระแสสำนึกของตัวละคร แสดงให้เห็นประสบการณ์ทางอารมณ์ภายในใจของตัวละครในระดับของจิตสำนึก หรืออาจลึกลง

ไปในชั้นจิตใต้สำนึกที่ต้องใช้การคิดเป็นภาพ (image) แทนการบอกเล่าอารมณ์หรือประสาทสัมผัสที่เกิดขึ้น บทราฟจึงได้ถือว่าเป็นภาพจำลองที่ลอยคอกมาจากจิตสำนึก เนื่องจากอาจจะไม่มีการขัดเกลากระบวนการทางจิตที่ไม่ถูกต้องแน่แท้ให้มีลำดับเหตุผลที่ถูกต้องหรือถูกต้องตามไวยากรณ์

การตัดต่อ (montage) เป็นศัพท์ทางภาพยนตร์ นำมาจากภาษาฝรั่งเศส หมายความว่า การนำมารวม (mounting) หรือ การตัดต่อ (editing)

การย้อนเวลา (flashback) เป็นการนำเสนอฉาก (scene) หรือเหตุการณ์ (incident) ซึ่งเคยเกิดขึ้นในอดีต กล่าวคือ เป็นกลวิธีที่แสดงกระบวนการทางความคิดโดยให้ตัวละครได้หวนรำลึกถึงเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นมาแล้วในอดีต